

KURULUŞ VE YETKİLERİ AÇISINDAN KORE CUMHURİYETİ ANAYASA MAHKEMESİ

Yrd. Doç. Dr. Hasan TUNÇ

GİRİŞ

Kore'de, anayasal demokratik kurumlara ulaşma çabaları 1950'li yıllarda, (1948'de kuruluşu gerçekleştirilmiş olan) Birinci Cumhuriyet ile başlamıştır. Otokratik yönetime son veremeyen bu gelişmeleri, 19 Nisan 1960'da başlayan öğrenci hareketleri izlemiştir. Öğrenci hareketleri sonrası kurulan İkinci Cumhuriyet, 16 Mayıs 1961'de askeri darbe ile sonuçlanmıştır. Darbe sonrasını sıkı-yönetim evresi izlemiş ve 1963'de Üçüncü Cumhuriyet kurulmuştur. 1969 yılında Anayasa'da, başkanlık sistemine yönelik değişikliklere yer verilmiştir. 1972'de ilan edilen sıkı-yönetimi takiben Dördüncü Cumhuriyet kurulmuştur. Aralık 1979'da Beşinci Cumhuriyet'e geçilmiş ve Şubat 1988'de Altıncı Cumhuriyet kurulmuştur. Altıncı Cumhuriyet Anayasası'nda yapılan bir değişiklik ile, Kore Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Ağustos 1988'de kuruluşu gerçekleştirilen Anayasa Mahkemesinin, Kore Anayasası'nda yapılan en demokratik gelişme olduğu ve siyasi, ekonomik haklar ile diğer tüm temel hakların korunmasında hukuki bir garanti teşkil ettiği ifade edilmektedir (1).

Kore Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin çalışmalarda, Almanya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yargı sistemlerinden yararlanılmıştır. Üniter yapılı bir devlet olmasına rağmen, Kore yargı sistemi, A.B.D. ve Japon yargı sistemlerine benzer özellikler taşımaktadır. Yargı organı, Kore Yüksek Mahkemesi (Supreme

- (1) James M. WEST - Dae-Kyu YOON, "The Constitutional Court of the Republic of Korea : Transforming the Jurisprudence of the Vortex?", *The American Journal of Comparative Law*, Vol: 40, Num : 1, Winter 1992, s. 73-75; Yang-Kyun KIM, "Kore'de Anayasal Başvuru Sistemi", *Anayasa Yargısı*, Ankara 1993, s. 347; Kyu-Kwang CHO, *Anayasal Normlar Hiyerarşisi Ve Temel Hakların Korunmasındaki İşlevi* konulu VIII. Avrupa Anyasa Mahkemeleri Konferansı, 4. oturum, *Anayasa Yargısı*, Ankara 1990, s. 46.

Court), istinaf mahkemeleri (high courts), bölge mahkemeleri (district courts) ve aile mahkemelerinden (family courts) oluşmaktadır (2). Kore Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu, 6. Cumhuriyet Anayasasıyla beraber sağlanmıştır (3). Mahkemenin, kuruluş ve yargılama usullerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler, 5 Ağustos 1988 tarihli Anayasa Mahkemesi Kanununda yer almaktadır.

I — ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU

Anayasa yargısı genelde, yasama organı tasarruflarının anayasaya uygunluğunu sağlamaya yönelik yargısal bir güçtür. Varlığı ise, üç temel şartı gerekli kılmaktadır. Bunlardan ilki, yazılı bir anayasanın mevcut olmasıdır. İkincisi, bu anayasanın sert, katı (rigid) bir anayasa olmasıdır. Sonuncusu ise, bu yazılı, sert anayasanın garantisini sağlayacak bir kurum olan anayasa yargısı organının varlığıdır (4). Yasama tasarruflarının anayasaya uygunluğunu sağlayan kurumlaşma açısından iki ana sistem mevcuttur. Merkezileşmiş (centralized - concentrated control) ve merkezileşmemiş (decentralized - diffused control) olarak adlandırılan sistemlerden (5), Kore'de merkezileşmiş anayasa yargısı sistemi benimsenmiştir. Bu amaçla kurulan Kore Anayasa Mahkemesi, ülkede anayasaya uygunluk denetimi yapan tek yargısal kurum olmaktadır. Mahkeme, anayasayı yorumlamakta ve devlet organları arasındaki yetki tartışmaları ile anayasal istekler ve anayasaya uygun olmayan bir partinin kapatılması amacıyla yapılan, ithamlar hakkında adli kararlar vermekte ve bütün kanunların anayasaya uygunluğu denetimini yapmaktadır (6).

1987 tarihli Kore Cumhuriyeti Anayasasının 6. bölümünde, Anayasaya Mahkemesi şu şekilde düzenlenmiş bulunmaktadır (madde 111).

1 — Anayasa Mahkemesi aşağıdaki konularda yargılama yetkisine sahiptir.

A — Mahkemelerin Anayasaya aykırılığını ileri sürdüğü kanunlar.

(2) WEST - YOON, agm, s. 76.

(3) CHO, agm, s. 46.

(4) Allan RANDOLPH - Brewer - CARIAS, *Judicial Review in Comparative Law*, Cambridge University Press 1989, s. 1.

(5) Mauro CAPPELLETTI, *Judicial Review in the Contemporary World*, Bobbs - Merrill 1971, s. 46; RANDOLPH - CARIAS, *age*, s. 3.

(6) CHO, agm, s. 46.

B — Üst düzey kamu görevlilerinin, görevleri ile ilgili cezai sorumlulukları konusunda yargılanmaları (impeachment).

C — Devletin üstün organlarının birbirleri arasındaki, devlet organları ile yerel yönetimler arasındaki veya yerel yönetimlerin birbirleri arasındaki görev ve yetki ihtilaflarını gidermek.

D — Siyasi partilerin kapatılması davaları.

E — Anayasal başvurular (7).

2 — Anayasa Mahkemesi, Devlet Başkanı tarafından atanan 9 yargıçtan kurulur.

3 — Anayasa Mahkemesi üyelerinden üçü, Millet Meclisince belirlenen adaylar arasından ve üçü Yüksek Mahkeme Başkanınca belirlenen adaylar arasından seçilirler.

4 — Anayasa Mahkemesi Başkanı, Millet Meclisince belirlenen adaylar arasında devlet Başkanınca atanır.

Yine, Anayasanın 122. maddesinde şu düzenlemeler yer almaktadır.

1 — Anayasa Mahkemesi üyeleri 6 yıl görev yaparlar ve aynı usule uyularak tekrar atanabilirler.

2 — Anayasa Mahkemesi üyeleri, siyasi partilere üye olamaz ve hiçbir siyasi faaliyete katılamazlar.

3 — Anayasa Mahkemesi üyeleri, ağır cezayı gerektiren bir suç üstü hali veya Mahkemece yargılanma dışında görevden uzaklaştırılmaz ve el çektirilemezler.

Anayasanın konuyla ilgili 113. maddesi de şöyledir.

1 — Anayasa Mahkemesi görev alanı içerisindeki yargılamalarında, 6 veya daha fazla hakimin aynı yöndeki oyuyla (fikir birliği ile) karar verir.

2 — Anayasa Mahkemesinin iç çalışma düzenine ilişkin kurullar kanuna aykırı olamaz.

3 — Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve işleyişiyle ilgili diğer konular, Anayasa Mahkemesi Kanununda düzenlenir.

(7) Genel olarak anayasa mahkemelerine verilen yetkiler konusunda bkz., Helmut STEINBERGER, "Models of Constitutional Jurisdiction", European Commission for Democracy through Law, Council of Europe, Strasbourg 1982, s. 4.

1 — Üye Seçimi

Kore Anayasa Mahkemesi üyeleri, üç ayrı kaynak tarafından gösterilen adaylar arasından seçilmektedir. Yeterli tecrübeye haiz hukukçu olmak ön şartıyla, üç üye Devlet Başkanınca gösterilen adaylar arasından, üç üye Yüksek Mahkeme Başkanınca gösterilen adaylar arasından ve üç üye Millet Meclisince gösterilen adaylar arasından seçilirler (8). Altı yıl süreyle görev yapacak olan üyelerin tamamı Devlet Başkanınca atanırlar. Yüksek Mahkeme Başkanının, Anayasa Mahkemesi üyeliği için aday gösterme yetkisine haiz olması, yüksek yargı organları arasında Yüksek Mahkemeyi ön sıraya çıkarıyor izlenimi doğurmasına rağmen, gerçeğin böyle olmadığı belirtilmektedir (9). Aynı yazarlarca, yüksek mahkemelerin kendi görev alanlarında yetkili oldukları ve aralarında hiyerarşik bir yapılanmadan söz edilemeyeceği bildirilmektedir.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için 40 yaşını aşmış ve aşağıda belirtilen görevlerde en az 15 yıl çalışmış olmak gerekmektedir (Kanun madde 5). Fiilen hakim, savcı veya avukat olarak görev yapmak. Avukatlık yeterliliğine haiz olmak kaydıyla merkezi veya yerel idareler ile kamu kurum ve kuruluşlarının, hukuk işlerinde çalışmak. Fakülte ve yüksek okulların hukuk dalında asistan üstü kariyerde görev yapmış olmak. Kamu hizmetine alınmada kanuni engeli bulunanlar, mahkumiyet cezası kesinleşmiş olanlar ile atama tarihinden önceki 5 yıl içerisinde yüce divanda yargılanmış kişiler Anayasa Mahkemesine üye seçilemezler.

Anayasa Mahkemesi üyelerinden görev süresi bitenlerin veya 6 yıllık görev süresi bitiminden önce herhangi bir sebeple görevini yapamaz hale gelenlerin yerine, devlet başkanı 30 gün içerisinde atama yapmak zorundadır. Anılan süre görevin sona erdiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Boşalan üyelik, eğer millet meclisine ait kontenjanlardan biri ise ve meclis tatilde veya dağılmış durumda bulunuyorsa, 30 günlük süre meclisin yapacağı ilk toplantı gününden itibaren işlemeye başlar (Kanun madde 6).

Anayasa Mahkemesi Kanununun 13. maddesinin ilk şekline göre: Devlet Başkanı 9 anayasa mahkemesi üyesinden 6 tanesini asil üye (standing justices) olarak atar. Bunlardan ikisi Millet Meclisinin göstereceği ve diğer ikisi de Yüksek Mahkeme Başkanının göstereceği adaylar arasından seçilirler. Asil üyeler daimi statüde gö-

(8) WEST - YOON, agm, s. 78.

(9) WEST - YOON, agm, s. 32.

rev yaparlar ve full-time çalışırlar. Üç yedek üye (non-standing Justices) ise, daimi statüde atanmazlar ve daha çok sembolik görevler ifa ederler. Yedek üyeler yaptıkları görev ölçüsünde ücret ahırlar ve sadece Mahkeme içtüzüğünde belirlenmiş olan ödeneklerden yararlanırlar. Kurulduğu ilk zamanlarda Mahkemenin 9 üyeye iş sağlayabilecek yoğunlukta iş yükü bulunmadığı ve bu sebeple böyle bir ayırma gidildiği bildirilmektedir. Fakat zamanla, üyeler arasında bu nevi ayırımların gereksizliği düşüncesinin yaygınlaştığı ifade edilmektedir. Sonuçta, Kasım 1991 yılında yapılan bir kanun değişikliği ile bu ayırma tamamen son verilmiştir (10). Günümüzde 9 üyenin tamamı asil üye konumundadır (11).

Anayasa mahkemesi başkanını, devlet başkanı mevcut üyeler arasından millet meclisinin muafakati ile atar. Başkan, Mahkemeyi temsil eder, işleri yönetir, emri altındaki idari personeli sevk ve idare eder (Kanun madde 12/3). Mahkeme başkanlığının herhangi bir sebeple boşalması halinde, devlet başkanı bir asil üyeyi mahkeme içtüzüğüne uygun olarak bu göreve tayin eder. Başkanlık görev ve sorumlulukları bu hakimce yerine getirilir (Kanun madde 12/4).

2 — Üyelerin Hukuki Statüsü

Anayasa Mahkemesi üyeleri görevlerinde bağımsızdır, Anayasa ve vijdani kanaatlerine göre karar verirler (Kanun Madde 4). Ağır cezayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymek veya Mahkemede, (yüce divanda) yargılanmak dışında görevlerinden uzaklaştırılmazlar ve görevi bırakmaya zorlanamazlar (Kanun madde 8). Üyeler için yaş haddi 65, mahkeme başkanı için ise 70'dir.

Başkan ve üyeler için siyasi faaliyet yasağı konmuştur. Bu sebeple, Anayasa Mahkemesi hakimleri siyasi partilere üye olamaz ve hiç bir siyasi faaliyete katılamazlar (Kanun madde 9). Yine Mahkeme üyeleri, kazanç sağlayıcı her hangi bir işte çalışamazlar ve aşağıda belirtilen görev yasaklarına uymak zorundadırlar (Kanun madde 14).

1 — Millet meclisi veya yerel meclis üyesi olamazlar.

(10) Anayasa Mahkemesi Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin 30 Kasım 1991 tarih ve 4408 nolu kanun. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz., WEST - YOON, agm, s. 79-80.

(11) Kore Anayasa Mahkemesine seçilen ilk dokuz üyenin, sekiz tanesi hakim kökenli bir tanesi ise savcı kökenli hukukçudur. İlgili üyelerin isim ve mesleki geçmişleri ile ilgili bkz., WEST - YOON, agm, s. 80'deki 31 nolu dipnot.

2 — Kamu kurum ve kuruluşları ile genel mahkemelerde görev alamazlar.

3 — Ticari şirket ve ortaklıklarda yönetici, işveren, danışman olamazlar.

Kore Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri açısından diğer devlet organları ile karşılaştırılması halinde, Mahkemenin güçlü ve etkili bir konuma sahip olduğu bildirilmektedir. Bu yönüyle Mahkemenin, devletin dördüncü kuvveti gibi görünmesine rağmen, diğer devlet organları veya Yüksek Mahkeme ile aralarında görevleri dışında bir farklılık yoktur (12). Anayasa Mahkemesi Başkanı ücret ve imtiyaz hakları açısından, Yüksek Mahkeme Başkanına eş hak ve imtiyazlara sahip durumdadır. Üyeler ise bu açıdan, Yüksek Mahkeme üyeleri ile aynı haklardan yararlanırlar (Kanun madde 15/1).

Aşağıda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, davanın tarafları veya Mahkeme resen ilgili üyenin davadan çekilmesini talep edebilir (Kanun madde 24).

a) Hakim görülmekte olan davanın tarafı veya herhangi bir dönemde destekçisi olmuş ise.

b) Hakimin yakın akrabaları davaya taraf ise.

c) Hakim olayla ilgili görüşünü önceden açıkça beyan etmiş ise.

d) Hakim vazifesi gereği Mahkeme dışında bir işte görevli ise.

Anılan durumlarda, Anayasa Mahkemesi genel kurulu konuyu karara bağlar. Ayrıca davanın tarafları objektifliğinden şüphe duydukları hakimleri, hakimlerin mutlaka bulunması gerekmeyen yargılamalarda reddedebilirler. Aynı olayla ilgili yargılamada ikiden fazla hakim reddedilemez. Hakim veya yakınlarından biri olaya taraf ise, hakimin kendisi toplantıyı yöneten hakimden iznini isteyebilir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği görev süresinin dolması, yaş haddi veya diğer kanuni sebeplerle sona ermektedir. Mahkeme iç çalışma düzeni ile ilgili kuralları belirleme yetkisine sahiptir. Bu konudaki kararlar, tüm hakimlerin katılımı ile yapılan toplantılarda alınırlar (Kanun madde 16/4).

3 — Mahkemenin Çalışma Usulü

(12) WEST - YOON, agm, s. 81.

Kore Anayasa Mahkemesi çalışmalarını büyük kurul (Grand Bench) ve küçük kurul (Petty Bench) şeklinde yaptığı toplantılarla yürütmektedir. Genel Kurul (Council of Justices) ise, Mahkeme üyesi tüm hakimlerin katılımı ile oluşmaktadır. Büyük kurul, en az yedi veya daha fazla hakim katılımı ile çalışmalarını sürdürmektedir. Toplantılarda Mahkeme Başkanı veya yerine bakan yönetici hakim oy hakkına sahiptir (Kanun madde 16). Üç hakimden oluşan küçük kurul ise, Anayasa Mahkemesi Kanununda kendisine verilen görevleri ifa eden daire tarzında çalışmalarını sürdürmektedir (Kanun madde 72) (13). Kanunlarda aksi bildirilmediği durumlarda kararlar toplantıya katılanların çoğunluğu ile verilmektedir (Kanun madde 16/2).

Anayasa Mahkemesi Kanununda aksine hüküm bulunmadığı sürece, Anayasa Mahkemesinde yargılama tüm üyelerden oluşan büyük kurul tarafından yapılır (Kanun Madde 22/1). Kanunların anayasaya uygunluğunun kontrolü, yüce divan yargılaması, siyasi partilerin kapatılma davaları ile anayasal hakların kabulü konuları dışındaki olaylarla ilgili görüşmelerde son toplantıya katılanların çoğunluğuyla karar verilmektedir. Anayasa Mahkemesinin yerleşmiş içtihatını değiştirmesine yönelik kararları ile Anayasanın uygulanmasına yönelik kararları büyük kurul tarafından verilmektedir (Kanun madde 23). Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, kendi bütçesi ve kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi ile ilgili konuları da genel kurulda görüşmektedir (Kanun madde 16/4).

Anayasa Mahkemesine müracaat yazılı bir dilekçe ile yapılır. Dilekçede yargılanması talep edilen konular açıkça belirtilmelidir. Mahkemeler tarafından ileri sürülen anayasaya aykırılık iddialarına ilişkin dilekceler, ilgili mahkeme tarafından Anayasa Mahkemesine sunulur. Yüce divan yargılaması Meclisin kararı ile olur. Gerekli belge ve delillerin dilekçeye eklenmesi zorunludur (Kanun madde 26). Dilekçede bulunan giderilebilir eksikliklerin, toplantıyı yöneten hakim kararlarıyla, belirlenen süre dahilinde giderilmesi mümkündür. Dilekçe tamamlatıldığında ilk müracaattan itibaren geçerlilik kazanır. Tamamlatma süresi, Anayasa Mahkemesinin yargılama süresinin hesaplanmasında dikkate alınmaz (Kanun madde 28).

Görülmekte olan bir dava esnasında taraflar veya adalet bakanı sözlü olarak, kanunların anayasaya aykırılığını ileri sürebilmektedir (Kanun madde 27/2).

(13) KIM, agm, s. 353-354.

Hükümet, Anayasa Mahkemesi nezdindeki yargılamaya taraf olabilir. Hükümeti adalet bakanı temsil eder. Bir devlet organı veya yerel yönetimin taraf olması halinde, avukat veya hukuk işlerinden sorumlu bir görevli ile temsil mümkündür. Özel kişiler de bir avukata kendilerini temsil ettirebilirler (Kanun madde 25).

Anayasa Mahkemesi kendisine yapılan başvurudan sonraki 180 gün içerisinde konuyla ilgili kararını verir. Yeterli sayıda yargıçla toplanılmama sebebiyle geçen süreler, toplam sürenin hesaplanılmasında dikkate alınmaz (Kanun madde 38).

Kore Anayasa Mahkemesi dosya üzerinden veya sözlü yargılama yöntemlerini uygulayabilmektedir. Yüce divan yargılaması, siyasi partilerin kapatılması davaları ve yetki ihtilaflarının giderilmesi ile ilgili davalar dosya üzerinden veya sözlü yargılama yöntemleri uygulanarak görüşülebilmektedir. Anayasaya aykırılık iddiaları ile anayasal haklarla ilgili yargılamalar, kural olarak yazılı belgelere dayanarak yapılır. Fakat, yüksek kurul sözlü yargılamaya (duruşmaya) gerek görürse, bu yöntem de uygulanabilir. Bu halde yüksek kurul gerekli gördüğü tüm kişi, kurum ve şahıtlere başvurabilir. Yüksek kurul duruşma kararı verirse yerini, zamanını ve gerekli diğer bilgileri ilgililere duruşmadan önce bildirmek zorundadır (Kanun madde 30).

Yüksek kurul, taraflardan birinin talebi üzerine veya resen delillerin incelenmesi amacıyla aşağıda belirtilen işleri yapar (Kanun madde 31).

- a) Tarafları veya şahitleri sorgular
- b) Her türlü bilgi ve belgeleri (kitap, makale, siyasi partilerle ilgili dökümanlar, ilgili şahıslarla alakalı yazılar ve diğer gerekli dökümanlar) toplar ve Mahkemede muhafaza altına alır.
- c) Özel bilgi ve becerisinden yararlanmak üzere bilirkişi tayin edebilir.
- d) Şahıs, olay veya yerle ilgili keşifler yapabilir.
- e) Gerekli görürse yönetici hakim, diğer hakimlerden delillerin değerlendirilmesi konusunda yardım talep edebilir.

Yüksek kurul gerekli gördüğü her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Yargılama için gerekli tüm belge ve delillerin Anayasa Mahkemesine sunulması zorunludur. Hiçbir kişi veya kurum bunun aksine davranamaz (Kanun madde 32). Yargılama yeri kural olarak Mahkeme salonudur. Başkan gerekli görürse başka yerde de yapılabilir (Kanun madde 33). Duruşmalar ve hüküm tevhi-

mi kamuya açıktır, dosya üzerinden yargılamalar ile gizli celseler kamuya kapalıdır (Kanun madde 34/1). Yönetici hakim gizli veya açık duruşmaya karar verebilir (Kanun madde 35/1).

Anayasa Mahkemesi kanununda düzenlenmeyen hallerde, Medeni yargılama usulü kuralları uygulanabilir. Yüce divan yargılamasında, ceza yargılama usulü kuralları uygulanabilir. Anayasal itirazlar ve yetki ihtilaflarında, idare hukuku ve idari yargı kuralları uygulanabilir. Ceza Yargılama usulü kuralları veya idari yargılama usulü kuralları ile medeni yargılama usulü kuralları çatıştığında, medeni yargılama usulü kuralları uygulanmaz (Kanun madde 40).

II — GÖREV VE YETKİ

Kore Anayasasının ve Anayasa Mahkemesi Kanununun ilgili maddelerinden anlaşıldığı üzere, Mahkemenin beş ana görevini şu şekilde sıralayabiliriz. Bunlar; kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi, yüce divan yargılaması, siyasi partilerin denetimi, devlet organları arasında oluşan yetki ihtilaflarının giderilmesi ve anayasal başvurulardır (14).

1 — Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi

Anayasa Mahkemesinin kanunların Anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisi özünde, yasama organının Anayasaya uygunluğunu sağlayan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Kore Anayasa Mahkemesinin anılan yetkisini kullanabilmesi, normal mahkemelerce görülmekte olan bir dava esnasında oluşan anayasaya aykırılık itirazlarının, Mahkemeye iletilmesi yoluyla işlemektedir. İtiraz yolu (somut norm denetimi) olarak adlandırılan bu denetim yolu dışında (15), Kore Anayasa Mahkemesinin kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyebilmesi mümkün olamamaktadır. Kore'de istinaf mahkemeleri, bölge mahkemeleri, aile mahkemeleri veya askeri mahkeme (military tribunal) anayasaya aykırılık iddialarını Yüksek Mahkeme kanalıyla, Anayasa Mahkemesine iletmektedir (16).

Kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi usulü, mahkemelerde görülmekte olan bir dava esnasında ileri sürülen aykırılık

(14) WEST - YOON, agm, s. 77-78.

(15) Anayasa Yargısında itiraz yolu hakkında bkz., Hasan TUNÇ, **Türk Anayasa Yargısında İtiraz Yolu**, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 1, Erzincan 1992, s. 17-18.

(16) WEST - YOON, agm, s. 83.

iddiaları ile başlamaktadır. Mahkemeler, çözülmekte olan uyuşmazlığın taraflarının talebi üzerine veya resen anayasaya aykırılık iddiasında bulunabilmektedir. Aykırılık iddiası, uygulanmakta olan bir kanunun tümü veya bir kısmı hakkında ileri sürülebilir. Uyuşmazlığın taraflarınca uygulanmakta olan bir kanun hakkında ileri sürülen anayasaya aykırılık iddialarının, Anayasa Mahkemesine iletilebilmesi için itirazın davaya bakmakta olan mahkemece de ciddi kabul edilmesi gerekmektedir. Mahkemece ciddi bulunmayarak kabul edilmeyen anayasaya aykırılık iddialarını, taraflar temyiz incelemesi anında da ileri sürebilmekte veya anayasal başvuru yoluyla doğrudan Anayasa Mahkemesine iletilebilmektedir (17). Anayasa Mahkemesi Kanununun 68/2. maddesi uyarınca, bir mahkemede görülmekte olan dava esnasında taraflardan biri davada uygulanan kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine gönderilmesini talep eder ve mahkeme bu talebi reddederse, taraf son ve kesin kararı elde etmek için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Fakat yargılama esnasında beyan edilmiş bulunulan gerekçelerin aynlarıyla (mahkeme kararına karşı) Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Başvurunun red kararının öğrenilmesinden itibaren 14 gün içerisinde yapılması gerekmektedir (Kanun madde 69/2).

Kore'de dava yolu (soyut norm denetimi) ile kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi usulü kabul edilmemiştir. Anayasa Mahkemesi Kanununun 41. maddesi uyarınca ilk derece mahkemeleri, temyiz mercileri (askeri mahkemeler dahil) resen veya tarafların iddiası üzerine, çözmekte oldukları bir uyuşmazlıkla ilgili kanun hakkında anayasaya aykırılık iddiasında bulunabildikleri gibi, Yüksek Mahkeme de anılan hakka sahip bulunmaktadır.

Mahkemeler, anayasaya aykırılık iddiasında buldukları yargılamayı, Anayasa Mahkemesinin o konuda vereceği karara kadar erteler. Davanın aciliyetine karar veren mahkeme, Anayasa Mahkemesinin kararını beklemeksizin davaya devam edebilmektedir (Kanun madde 42/1).

Mahkemelerce ileri sürülen anayasaya aykırılık iddialarına ilişkin dilekcede aşağıda belirtilenler bulunmak zorundadır (Kanun madde 43).

- a) Talepte bulunan mahkemenin iddiaları ve delilleri.
- b) Davanın taraflarının iddiaları ve delilleri.

(17) WEST - YOON, agm, s. 89.

- c) Anayasaya aykırılığı ileri sürülen kanun veya hükümleri.
- d) Anayasaya aykırılık nedenleri.
- e) Diğer gerekli materyaller.

Anayasa Mahkemesine intikal ettirilen anayasaya aykırılık iddiaları ile ilgili, adalet bakanı veya uyuşmazlığın tarafları sorun hakkında özet görüşlerini yazılı olarak, Anayasa Mahkemesine sunabilirler (Kanun madde 44). Anayasa Mahkemesi anayasaya aykırılığı ileri sürülen kanunu kısmen veya tamamen iptal edebilmektedir (Kanun madde 45).

Anayasa Mahkemesi kararını verdikten sonra, 14 gün içerisinde yazılı olarak, aykırılığı ileri süren mahkemeye bildirir. Eğer aykırılık iddiası Yüksek Mahkeme tarafından ileri sürülmemişse, karar ilgili mahkemeye Yüksek Mahkeme yoluyla iletilir (Kanun madde 46).

Anayasa Mahkemesi kararları kesindir ve tüm kişi ve kuruluşları bağlar (Kanun madde 47). Kanunlarla ilgili verilen anayasaya aykırılık kararları, kural olarak verildikleri tarihten itibaren geçerlidir. Şayet iptal edilen kanun hükmü ceza ile ilgili ise geçmişe etkili sonuçlar doğurur. Ceza mahkemeleerince verilen mahkûmiyet kararlarına esas teşkil eden kanun veya kanunların iptali, verilmiş mahkûmiyet kararlarını da anayasaya aykırı kılar (Kanun madde 47).

2 — Yüce Divan Yargılaması

Yüce divan yargılaması, genel olarak bazı üst düzey kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili suçlarından dolayı Millet Meclisi tarafından suçlanmaları sonrasında, Anayasa Mahkemesinde yargılanmalarını ifade etmektedir. Kore Anayasa Mahkemesi Kanununun 48. maddesine göre: Aşağıda sayılan kamu görevlileri görevleri esnasında Anayasa veya kanunları ihlal ederse, suçlarından dolayı yüce divanda yargılanmaları için Millet Meclisi harekete geçer.

- a) Devlet başkanı, başbakan, devlet konseyi üyeleri, bakanlar.
- b) Anayasa mahkemesi üyeleri, yargıçlar, merkez seçim komitesi üyeleri.
- c) Hesap kontrol grubu ve teftiş kurulu başkanı, müfettişler.
- d) Kanunlarda belirtilen diğer kamu görevlileri.

Yukarıda sayılan kamu görevlilerinden devlet başkanının, bir suçtan dolayı suçlanarak yüce divana sevki için Millet Meclisi üyelerinin çoğunluğunun teklifi ve üçte ikisinin kabulü gereklidir. Di-

ger kamu görevlileri için ise, Meclisin üçte birinin teklifi ve çoğunluğunun kabulü gerekmektedir (Kore Anayasası madde 65) (18). Meclis kararı neticesi suçlu bulunan kamu görevlisi ile ilgili işlemlerin tekemmül ettirilerek Anayasa Mahkemesine iletilmesi için, Meclis içerisinde bir yüce divan komisyonu (impeachment commissioner) oluşturulmuştur. Komisyon, meclis başkanı ve meclis adalet komisyonu üyelerinden meydana gelmektedir. Yüce divan komisyonu, suçlanan şahsı Anayasa Mahkemesinden önce sözlü olarak sorgulayabilmektedir. Komisyon, Meclisinin yüce divan yargılamasına ilişkin kararını yazılı olarak Anayasa Mahkemesine iletir ve Mahkemedен ilgili şahsın yargılanmasını talep eder (Kanun madde 49). Mahkeme bu talep neticesi suçlanan kamu görevlisini yüce divan sıfatıyla yargılar.

Yüce divanda yargılanan kamu görevlisi, Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararına kadar görevini sürdüremez. Bu süre dahilinde ilgili şahsa görevden elçektirerek, görevine devamı engellenir (Kanun madde 50). Kamu görevlisinin, yüce divana sevkini gerektiren aynı suçtan dolayı ceza yargılamasında kanunen gerekli olması halinde, yüksek kurul yüce divan yargılamasına ilişkin prosedürü erteleyebilmektedir (Kanun madde 51). Suçlanan kamu görevlisi, eğer görevinden yüce divan yargılamasının kendisine bildirilmesinden önce istifa ederse, Anayasa Mahkemesi yargılanma talebini reddedebilir (Kanun madde 53/2). Yüce divan yargılaması, ilgili şahsın hukuki ve cezai diğer sorumluluklarını ortadan kaldırmaz (Kanun madde 54/1).

Yüce divan yargılaması esnasında, Mahkeme gerekli görürse sanığın kamu görevine son verebilmektedir (Kanun madde 53/1). Sanık yargılamada hazır bulunmak zorundadır. Duruşmada bulunamayacak taraf mazeretini duruşma gününden önce Anayasa Mahkemesine iletirse, duruşma yeni bir tarihe ertelenebilir. Yeni tarihte de ilgili taraf hazır bulunmaz ise, gıyapta yargılama talep edilebilir (Kanun madde 52). Yüce divan yargılaması red edilen kişi, kararın verilmesinden itibaren 5 yıl geçmedikçe kamu görevi ifa edemez (Kanun madde 54/2).

Anılan kamu görevlilerine Anayasa ve kanunlarla sağlanan bu ayrıcalıklı durumun, onların konumlarının ve görevlerinin gereği olduğu ve kamu yararına hizmet ettiği bildirilmektedir (19).

3 — Siyasi Partilerin Kapatılması Davaları

(18) WEST - YOON, agm, s. 85-86.

(19) WEST - YOON, agm, s. 86.

Kore Anayasasına göre, siyasi partilerin kuruluşları, amaçları ve faaliyetleri temel demokratik kurallara aykırı olamaz (madde 8) (20). Eğer bir siyasi partinin amaçları veya faaliyetleri temel demokratik kurallara aykırı ise, devlet konseyinin (state council) müzakere ve kararı neticesinde hükümet, Anayasa Mahkemesinde siyasi partinin kapatılması davasını açabilir (Kanun madde 55). Siyasi parti kapatma davalarına ilişkin başvurular yazılı olmak zorundadır. Dilekcede, siyasi partinin kapatılmasını gerektiren deliller ile talebin nedenleri açıkça belirtilmelidir (Kanun madde 56).

Siyasi parti kapatma davasının görüşülmesi esnasında Anayasa Mahkemesi resen veya dilekçe verenin talebi üzerine geçici olarak, kesin kararına kadar geçecek süre için siyasi partinin faaliyetlerini erteyebilir (Kanun madde 57).

Anayasa Mahkemesi açılan davada geçici tedbir kararı veya kapatma kararı verirse, Mahkeme Başkanı kararı Millet Meclisine ve Merkezi Seçim Komitesi yönetimine bildirir. Siyasi partinin kapatılmasına yönelik, Mahkeme yüksek kurulunun yazılı kararına karşı siyasi parti, millet meclisi, hükümet ve merkezi seçim komitesi yönetimi temyiz hakkına sahiptir (Kanun madde 58).

Anayasa Mahkemesinin, siyasi partinin kapatılmasına ilişkin kararının bildirildiği tarihte ilgili siyasi parti kapatılmış olur (Kanun madde 59). Kararları infaz mercii, merkezi seçim komitesi yönetimidir. Mahkemenin kararlarının gereği, merkezi seçim komitesi yönetimince siyasi partiler kanununa uygun olarak yerine getirilir (Kanun madde 60).

4 — Yetki İhtilaflarının Giderilmesi

Kore Anayasası, devlet organlarının birbirleri arasında veya devlet organları ile yerel yönetimler arasında oluşan yetki ihtilaflarının giderilmesi görevini Anayasa Mahkemesine vermiştir (Anayasa madde 111/1) (21). Aralarında yetki ihtilafı oluşan devlet organları veya yerel yönetimler, ihtilafın giderilmesi amacıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedirler. Anılan organlar, Anayasa veya kanunlarca kendilerine verilen bir yetkinin gasp edildiği veya ihmal edildiği durumlar ile böyle bir tehlikenin açıkça belirtildiği hallerde bu mürcaatta bulunabilmektedirler (Kanun madde 61).

Kore Anayasa Mahkemesi Kanunu yetki ihtilafı davalarını şu şekilde sınıflandırmaktadır (Kanun madde 62) :

(20) WEST - YOON, agm, s. 86.

(21) WEST - YOON, agm, s. 90.

a) Devlet organları arasındaki yetki ihtilafları : Millet Meclisi, Hükümet, mahkemeler ve Merkezi seçim komitesi arası yetki ihtilafları.

b) Bir devlet organı ile bir yerel yönetim arası yetki ihtilafları. Bunlar :

aa) Hükümet ile belirli bir şehir, merkezi şehir veya eyalet arasında

bb) Hükümet ve şehrin yerel yönetimi, eyaletin yerel yönetimi veya özerk bölgeler (autonomous Ku) arasında.

Kore Cumhuriyeti federal bir devlet değildir, fakat özerk yönetimler 1991 yılında kurulmuştur ve çoğu yerel yönetim merkezi idarenin kontrolü altındadır (22).

c) Yerel yönetimler arası yetki ihtilafları da aşağıdaki şekilde sınıflandırılır :

aa) Özel şehir, doğrudan yönetilen (direct control) şehir veya eyaletler arası yetki ihtilafları.

bb) Şehir, eyalet veya özerk bölge arası yetki ihtilafları.

cc) Yukarıda sayılanların hepsinin birbirleri arasında oluşan yetki ihtilafları.

Yetki ihtilafı davaları, ihtilafın öğrenilmesinden itibaren 60 gün, oluşumundan itibaren ise 180 gün içerisinde açılmak zorundadır. Anılan süreler hak düşürücü süreler olup, bu sürelerden sonra dava açılması mümkündür (Kanun madde 83). Dava, konuya ilişkin yazılı dilekçenin Anayasa Mahkemesine iletilmesiyle açılmış olur. Dilekçede aşağıdaki konular açıkça belirtilmiş olmalıdır (Kanun madde 84) :

a) Başvuru gerekçesi ve başvuranın temsilcisi.

b) İhtilafın organın gerekçesi.

c) İhtilafın organın yargılamaya esas teşkil edecek olan faaliyetleri veya ihmalleri.

d) Talepte bulunan organın gerekçeleri.

e) Diğer gerekli konular.

Yetki ihtilafına ilişkin davanın açılmasından sonra Anayasa Mahkemesi resen veya talep sahibinin isteği üzerine, ihtilafın orga-

(22) WEST - YOON, agm, s. 90.

nın faaliyetlerini konuya ilişkin kesin kararını verene kadar durdurabilir (Kanun madde 65). Bir devlet organı veya yerel yönetim organının ihtilafı konudaki faaliyetlerinin durdurulması halen mevcut bulunan yetkilerini etkilemez (Kanun madde 67/2). Anayasa Mahkemesi yetki ihtilafı davalarında kararlarını basit çoğunlukla verebilmektedir (Anayasa madde 113/1 ve Kanun madde 23/2).

Anayasa Mahkemesi yetki ihtilafı davalarında, yargılamaya esas teşkil eden olayla sınırlı karar vermektedir. Mahkeme ilgili organlardan yetkili olanını belirlemekte veya davalı organın yetkili olup olmadığını karara bağlamaktadır. Mahkeme gerekli görürse, ihtilafı organın faaliyetlerine son verebildiği gibi, geçersiz de kılabilir (Kanun madde 66). Mahkeme kararları tüm devlet organlarını ve yerel yönetimleri bağlayıcı sonuçlar doğurmaktadır (Kanun madde 67/1).

5 — Anayasal Başvurular

Anayasal başvuru sistemi, bireylerin temel haklarının ihlaline karşı bir kanun yoludur. Başlıca amacı, kişisel temel hakları etkin bir güvence altına almaktır. Kore Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kanunu uyarınca; idari işlem tesisinden veya tesis edilmemesinden dolayı temel haklarının ihlal edildiğini düşünen bir kişinin yanısıra anayasaya aykırılık iddiasının anayasa mahkemesine götürülmesiyle ilgili talebi genel mahkemelerce reddedilen bir kişinin de anayasal başvuru hakkından yararlanabilmesi mümkündür. Bu iki durumdan ilki "esas anayasal başvuru şekli" ve diğeri de "anayasaya uygunluk denetimi şekli" olarak adlandırılmaktadır (23).

Anayasa Mahkemesi Kanununda "esas anayasal başvuru şekli" şöyle düzenlenmiştir (madde 68/1): Anayasa tarafından garanti altına alınmış bir temel hakkının kamu gücünün olumlu veya olumsuz bir tasarrufu ile ihlal edildiğini iddia eden kişi, bu hakkının korunması veya ihlalin giderilmesi için anayasal şikayet yoluyla anayasa mahkemesine başvurabilir. Eğer hakkın korunabilmesi için başka bir kanuni yol var ise, diğer başvuru yollarına gidilmeden anayasal şikayet başvurusunda bulunulamaz (24). Anayasa, gerçek kişi ve bağımsız kurumlara haklarının ihlal edilmesi durumunda bizzat kendi hesaplarına anayasal başvuruda bulunma hakkı tanımıştır. Fakat, anılan kurumların üyelerinin mağduriyeti durumunda onlar hesabına başvuruda bulunma hakları yoktur (25).

(23) KIM, agm, s. 347.

(24) WEST - YOON, agm, s. 92-93.

(25) KIM, agm, s. 349.

Esas anayasal başvuru, dava konusunun öğrenildiği tarihten itibaren 60 gün, meydana gelmesinden itibaren 180 gün içerisinde yapılmak zorundadır. Fakat, yargısal olmayan her hangi bir yetkili organa yapılan bir talebin red edilmesi durumunda, bu kararın öğrenilmesinden itibaren 30 gün içerisinde anayasal şikayette bulunmak gerekir (Kanun madde 69/1).

Diğer anayasal başvuru yolu ise şu şekilde düzenlenmiştir (Kanun madde 68/2) : Taraflardan biri normal mahkemelerde görülmekte olan davada uygulanan kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiasıyla anayasa mahkemesine gönderilmesini talep eder ve mahkeme bu talebi reddederse, taraf nihai ve kesin kararı elde etmek için anayasa mahkemesine başvurabilir. Belirtilen anayasal şikayet, red kararının öğrenilmesinden itibaren 14 gün içerisinde yapılır (Kanun madde 69/2).

Anayasal şikayet başvurusuna ilişkin dilekçede aşağıdaki konular belirtilmiş olmalıdır (Kanun madde 71) :

- a) İhlal edilen haklar.
- b) Kamu otoritesinin hakkın ihlaline neden olan olumlu veya olumsuz tasarrufu.
- c) Talep nedenleri.
- d) Diğer gerekli konular.

Anayasal şikayet başvurusunda bulunan kişi, dilekçesinde kendisini Mahkemede temsil edecek avukatı belirtebileceği gibi, yeterli mali imkana sahip değilse Mahkemeden kendisine avukat tayin edilmesini de talep edebilmektedir (Kanun madde 70 ve madde 71/3).

Anayasa Mahkemesinin iş yükünü hafifletmek amacıyla, Mahkemeye gelen anayasal başvurunun ön incelemesini yapmak üzere mahkeme başkanı 3 hakimden oluşan küçük kurul oluşturabilir. Küçük kurul oybirliği ile aşağıda belirtilen durumlarda anayasal şikayet başvurularını reddeder (Kanun madde 72) :

- a) Anayasa şikayeti diğer başvuru yolları tüketilmeden veya genel mahkeme kararı aleyhine açılmışsa.
- b) Başvuru yasal sürelerin geçmesinden sonra açılmışsa.
- c) Anayasa şikayeti bir avukat tarafından temsil edilmeksizin yapılmışsa.
- d) Başvuru açıkça kanuna uygun değilse (26).

(26) KİM, agm, s. 353.

Küçük kurul hata yapar veya başvurunun reddi konusunda karar vermezse, konu yüksek kurulda görüşülür. Küçük kurul 30 gün içerisinde kararını vermek zorundadır, aksi halde başvuru yüksek kurulda ele alınır (Kanun madde 72/4). Anayasa Mahkemesi, kendisine yapılan başvuruları 180 gün içerisinde sonuçlandırmak zorundadır kuralı, anılan durumlarda da geçerlidir (Kanun madde 38).

Küçük kurul, anayasa şikayetine yönelik talebe red veya kabul kararı verirse bunu taraf veya vekiline bildirir. Temyiz süresi karar gününden itibaren 14 gündür (Kanun madde 73/1). Eğer, anayasa şikayetinin büyük kurulda görüşülmesine karar verilirse, Mahkeme başkanı kararı geciktirmeden aşağıdakilere bildirir.

a) Adalet bakanı.

b) Esas anayasal başvuruda, başvurunun tarafına.

Anayasa şikayeti ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile adalet bakanı, başvuru hakkında Anayasa Mahkemesine yazılı belge sunabilir. Kural olarak muhakeme yazılı belgelerin incelenmesi şeklinde gerçekleşir. Ancak, Mahkeme heyeti gerekli gördüğü hallerde, tanıkların ve ilgili tarafların dinlenmesi amacıyla tarafların ve ilgililerin katılacağı bir duruşmanın yapılmasına karar verebilmektedir (27).

Anayasa mahkemesinde başvuru sahibi lehine verilen kararlar tüm devlet organlarını ve yerel yönetimleri bağlar (Kanun madde 75/1). Başvuru sahibi lehine karar en az altı yargıcın müşterek oylarıyla verilebilir. Mahkeme kararında, ihlale neden olan olumlu veya olumsuz tasarrufu açıkça belirtir. Kamu gücünün ihlale sebep teşkil eden faaliyetini yasaklar veya ihmalin anayasaya aykırı olduğunu belirtir. Şayet, anayasal temel hakkı ihlal eden tasarruf bir kanun hükmüne dayanıyorsa, Mahkeme anılan hükmün anayasaya aykırı olduğuna karar verir (Kanun madde 75). Bu durumda iktidar, Mahkeme kararı doğrultusunda yeni bir kanun çıkarmakla yükümlüdür. Talep sahibi lehine karar, genel mahkeme kararlarının başlangıçtaki dava ile ilgili olarak yeniden değerlendirilmesine yol açabilir. İnceleme sonucunda Mahkeme, anayasaya aykırılık, kısmen anayasaya aykırılık, anayasaya uygunluk veya sınırlı anayasaya uygunluk kararları verebilmektedir (28).

Anayasa mahkemesi incelemelerinde, cezai olaylarda ceza yargılamaya usulünü, adli olaylarda medeni yargılama usulünü uygular (Kanun madde 75/8).

(27) KİM, agm, s. 354.

(28) KİM, agm, s. 354.

SONUÇ

Kore'de, Anayasa Mahkemesi, anayasal düzenin sürdürülmesi ve temel hakların korunması suretiyle hukuk devleti ilkelerine dayanan toplumsal bir düzenin kurulması açısından oldukça önem arzeden bir kurum olmaktadır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşundan itibaren, Kore'nin siyasi sistemine yeni bir boyut kazandırdığı ve anayasa yargısının Kore kamu oyununda geniş destek bulduğu ifade edilmektedir (29).

Mahkeme, Anayasayı yorumlamakta, anayasal düzenin devamı için gerekli diğer görevleri anayasa ve kanunlar çerçevesinde yerine getirmektedir. Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda bir çok ülke uygulamasından yararlandığı, daha çok Almanya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri anayasa yargısı sistemlerinin örnek alındığı gözlenmektedir.

Demokratik reformları gerçekleştirmeye yönelik sosyal güçlerin, anayasa mahkemesinin anti-demokratik politikaların oluşumunu engellemekteki önemini göz ardı ederek başarılı sonuçlar elde etmesi oldukça zordur. Kore Anayasa Mahkemesi adeta bu tür düşüncelerin bir ürünü olmaktadır.

(29) WEST - YOON, agm, s. 115.